

redning en början och ett slut, och uppriktighet och förtroende kan upprätthållas. Utreder man i annat syfte – som för att »få fram» om incest förekommit – får man svårt när barnet längre fram vill ha reda på vad det är som inte stämmer med fadern och frågar någon annan än modern.

Vem skall barnet tro på?

Hur reagerar den vuxne på att få veta att det som barn gång på gång utretts på misstanke om incest, att dess beteende under observationerna övertygat läkaren om att fadern förfarit brottsligt och att läkaren till sist fick gehör hos åklagaren, men att rätten slutligen friade fadern? Vem skall personen tro? Sig själv, som utan att veta det lämnat bitar som byggt upp ett minne det inte har? Modern? Läkaren? Domstolen?

Vad betyder det för den omedelbara,

”Utgångspunkten är inte ett barn som farit illa eller visar tecken på störning, aktiviteten är inte inriktad på att diagnostisera störningen och därefter ge adekvat behandling.”

kontinuerliga kontakten mellan förälder och barn när föräldern skall vara observatör som skall rapportera till någon tredje person – påverkas inte då både barnet och föräldrafunktionen? Barnet blir ett ting och är förbrukat när det inte längre har värde som bevismedel.

Barnpsykiatriens modell för att diagnostisera incest är ett farligt instrument, eftersom de falskt positiva resultaten har sådana förödande konsekvenser. Det torde vara omöjligt att uppskatta hur ofta falskt positiva resultat förekommer, men i en ganska perifer barnpsykiatrisk position har jag på senare år mött tre fall där de barnpsykiatriska insatserna varit enbart destruktiva.

Det är som om barnpsykiatri, i sin strävan att vara med om att reducera mörkertalet för incest, inte uppmärksammat att det med varje trend följer med några »gratisåkare» och att man inte skall ge sig in i ett spel där man kan bli spelad med. Man besinne sig på Luthers ord om onda tankar: »Du kan inte hindra fåglarna från att flyga över ditt huvud, men du kan se till att de inte bygger bo i ditt hår.» •

Är döden en man?

Det var en miss att inte ta fram en gärningsmannaprofil i handläggningen av Catrine da Costa-fallet. Man borde ha tillkallat extern experthjälp till Socialstyrelsens rättsliga råd, dels för att vi saknar tillräcklig erfarenhet av den här typen av brott i Sverige, dels för att undvika misstankar om personliga inslag i bedömningen. Detta påpekar Lars Lidberg efter att ha läst Per Lindebergs bok om det uppmärksammade styckmordsmålet.

Journalisten Per Lindeberg redogör i boken »Döden är en man», som kom ut på bokförlaget Fischer & Co i år (ISBN 91-7054-888-9), för de undersökningar av omständigheterna kring fallet Catrine da Costa, som han bedrivit under fem år.

Fallet Catrine da Costa

Catrine da Costa, en prostituerad kvinna, försvann under pingsthelgen 1984. Hon hittades styckad sommaren samma år. Likdelarna återfanns i fyra plastsäckar, vilka påträffades vid två olika tillfällen och på två olika platser i Stockholm.

En ung obducent, doktorand vid Statens rättsläkarstation i Solna, blev misstänkt för att ha utfört eller medverkat vid styckningen tillsammans med en kamrat, en icke specialistutbildad läkare, som kom att kallas allmänläkare.

Skälen till att misstankar riktades mot obducenten var bl a att en patrullerande polis iakttagit honom på Malmkillnadsgatan och i T-banan tillsammans med prostituerade. Polisen kände igen obducenten eftersom hon haft ho-

nom som lärare på polishögskolan. En annan bidragande orsak var att obducentens hustru påträffats död under märkliga omständigheter några år tidigare. Hon hittades hängd i en sänggavel i hemmet. Obducenten, som var särskilt kunnig rörande effekter av hängning, hade enligt den undersökande polisen betett sig egendomligt och försökt styra dödsplatsundersökningen. Trots att han inte åtalades avskrev polisen aldrig sina misstankar mot honom för mord på hustrun.

Allmänläkaren var belastad av en vårdnadstvist, som pågick under den här tiden, med frågan om incest gentemot en då ca 2 år gammal dotter. De båda läkarna, som blivit bekanta då allmänläkaren gick sin utbildning, var därför från polisens spaningssynpunkt intressanta personer.

Misstankarna ledde fyra år senare till åtal. De båda läkarna dömdes inte för mord, utan för brott mot griftefrid. På grund av att de dömdes för styckningen blev de fråntagna sina läkarlegitimationer. Här kan man fråga: Krävs det lägre bevisning för att berövas legitimation än för att dömas i brottmål? Denna fråga var öppen för diskussion. Föreskrifterna är emellertid entydiga och klara. Full bevisning krävs för att legitimationen skall dras in.

Den andra boken i ämnet

Med hjälp av den elva hyllmeter långa polisutredningen, videospel-

Författare

LARS LIDBERG

professor i rättspsykiatri, Karolinska institutet, vetenskapligt råd, Socialstyrelsen, Stockholm.

Diskussionen fortsätter på LTs hemsida

Debattblocket på dessa sidor lämnar få läsare oberörda. Kanske har du åsikter du vill dryfta med kollegerna och författarna. Gör det på vår webbplats!

Vi publicerar omedelbart.

www.lakartidningen.se

www.lakartidningen.se/html/min_sikt.htm

ningar och annat förundersökningsmaterial skildrar Per Lindeberg brottmålet i »Döden är en man». Hans utgångspunkt i boken är att läkarna är oskyldiga, och att ett justitiemord föreligger.

1990 kom Hanna Olsson, sekreterare i substitutionsutredningen, ut med en bok om samma brottmål. Boken hade titeln »Catrine och rättvisan». Hanna Olsson ansåg i likhet med Per Lindeberg, men från en annan utgångspunkt, att rättssystemet havererat i detta mål. Hon beskrev styckningen av Catrine da Costa som den yttersta konsekvensen av kvinnoförakt och kvinnohat. Hanna Olsson blev hedersdoktor i Umeå för sin bok och sina insatser rörande utsatta kvinnor.

Rättegångsfel i handläggningen

Flera rättegångsfel begicks i handläggningen av målet. En nämndeman i Stockholms tingsrätt avslöjade nämndens hemliga överläggningar för Aftonbladet. Domaren var frånvarande på grund av sjukdom när domen föll. Videokonfrontation utfördes först tre och ett halvt år efter brottet, då två fotohandlare, först sedan de läst om styckningen, anmält till polisen att de fått negativ till framkallning vilka avbildade styckade kroppsdelar.

Personliga motsättningar

Professor Jovan Rajs svarade för obduktionsutlåtandet, vilket tillställdes Socialstyrelsens rättsliga råd för yttrande. Han framhöll att styckningen måste uppfattas som en sadistisk akt av sexuell natur; höger bröst hade skurits bort, bäckenet tömts och könsorganen avlägsnats.

Rättsliga rådet ifrågasatte denna slutsats och kallade den för »grov överdrift» och ansåg vidare att »obduktionsfynden inte tillät sådana slutsatser». Här bör nämnas att det redan tidigare fanns motsättningar mellan Jovan Rajs och rådets vetenskapliga medlemmar, något som är vanligt i den akademiska världen.

Gärningsmannaprofil togs inte fram

Rättsliga rådet missade härmed den verkligt viktiga frågan.

Sexualsadistiska övergrepp kan oftast knytas till en viss typ av gärningsman. Gärningsmannaprofiler är numera etablerade metoder i utredningar av svåra brottmål. I stället för att använda denna metod kom man att ägna sig åt tekniska detaljer och experiment på djur.

Det hade varit angeläget att de misstänkta hade blivit föremål för en rättspsykiatrisk undersökning. Detta föreslogs vid § 7-undersökningen (liten sin-

nesundersökning) av båda. Enligt utsagan från obducenten hade han inte motsatt sig detta.

Alltför få medicinska insatser

Enligt min uppfattning finns det en alltför stor diskrepans mellan insatser av medicinsk art, den intensiva polisutredningen och domstolarnas stora arbete. Polisutredningen omfattar, som nämnts, elva hyllmeter plus en rad bilder och videoband. Den rättspsykiatriska bedömningen däremot omfattar en tredjedels A4-sida. Det hade varit åklagarens, försvarsadvokaternas och domstolens uppgift att korrigera denna snedbalans.

Experthjälp borde ha rekryterats

Antalet styckmord är litet i vårt land. 22 styckmord har utförts i Sverige under 30 år [1]. Genom att de är så sällsynta saknas erfarenhet av hur de bör utredas. Alltjämt är frågan olöst om styckningen är utförd av obduktionskunnig person eller någon annan med kunskaper i anatomi och professionell styckning.

Rättsapparaten klarade inte av att hantera detta mål, varken Tingsrätten eller Hovrätten och inte heller Socialstyrelsens rättsliga råd. Hur råda bot på detta? Tillkalla särskilda experter, annars förlorar Rättsliga rådet sin trovärdighet.

I det här fallet borde sakkunniga ha tillkallats utifrån, t ex från USA där man har stor erfarenhet av liknande brott. Rättsliga rådet måste stå för vetenskap, och dess slutsatser får inte ens misstänkta vara påverkade av personliga motsättningar.

Boken är en framgång

Författarens redogörelse för vardagliga förhållanden vid rättsläkarstationen i Solna ger läsaren kunskap om en sluten värld. Han borde dock ha avhållit sig från uttalanden om professor Jovan Rajs' vetenskapliga kompetens och från utsagorna om Jovan Rajs' personlighetsdrag och hans sätt att tala. Detta stör en annars mycket välskriven och spännande bok.

Per Lindebergs arbetsinsats som »grävande journalist» har varit enorm. Boken är skriven med journalistisk verv och intensitet, som vore läsaren själv delaktig i spaning och utredning. Boken är slutsåld, men debatten om detta våldsdåd kommer att fortsätta.

Referenser

1. Rajs J, Lundström M, Broberg M, Lidberg L, Lindquist O. Criminal mutilation of the human body in Sweden – a thirty-year medico-legal and forensic psychiatric study. J Forensic Sci 1998; 43: 563-80

EN MAN OM T TEN karen BERG